

KUTLU DOĞUM

H A F T A S I

II

1-7 Ekim 1990

T Ü R K İ Y E
D İ Y A N E T V A K F I

Vahyin birinci fonksiyonu insanları karanlıklardan, nura çıkarmaktır. İnsanlara hidayet vermektir, onlara yol göstermektir. İnsanlara şifadır, rahmettir. Bunlar, vahyin bizâtihi kendisinin anlattığı tabirler. Yani Kur'ân-ı Kerim'in kendi kendisini tasvir ettiği tabirler. Bir defa insanın vahye ihtiyacı olduğu kesindir ve bu husus, İslâm Kültür Tarihi'nde benim bildiğim kadarıyla bir kaç kişi hariç, tartışma konusu edilmiyor. Vahiy vazgeçilmezdir ve insan vahye muhtaçtır. Kaynaklarımız sadece bizim pirllerimizden biri olan Ebu Bekir Er-Razi'nin vahye itiraz ettiğini söylerler. Raziye göre akıl kafidir ve insanın gökten inen mesajlara ihtiyacı yoktur. XX. yüzyılda bir çok insanın söylediğini o zaman söylemiş, eğer marifet ise. Şimdi vahyin vazgeçilmezliği ittifak halindedir dedim. Ama vahiy insan hayatında nereye oturacak, ne kadar oturacak ihtilaf biraz bu konuda vardır. Mesela öyle fikir ekollerimiz, mezheplerimiz vardır ki onlar akli biraz ön plânda tutuyor, vahiy ikinci plânda kalıyor. Mütezile kanadına mensup mütefekkirlerimizin bir kısmı buna örnektir. Bir kısmı da vahyi büsbütün ağırlıklı olarak öyle bir yere yerleştiriyor ki insana pek fazla bir yer kalmıyor. İşte bizim Eşari ekolüne, Hambeli kanadına mensup olan mütefekkirlerimizin bir kısmı da buraya girer. Yani esasta vahyin vazgeçilmezliği tartışma konusu değil de vahiy-akıl münasebeti, bu ilişkinin mahiyeti tartışma konusu olmuştur. Aslında geniş açıdan bakacak olursak vahiy sadece resmi tefsirlerin konusu değil, bütün medeniyet vahye göre oluşmuştur. Şu arkadaşlarımızın okuduğu şiirler bile bir bakıma vahyin yorumlanmasıdır. Vahiy karşısında bir tepki, vahiy karşısında bir bakıma reaksiyon (ama menfi manada değil) onun karşısında tutum alma, bir tavır ortaya koyma meselesidir. Şimdi, her ne kadar vahiy insan ilişkisinde vahyin kaynağı Allah ise de bu vahye olumlu mukabelede bulunup bulunmamakta insan hürriyete sahiptir. Yani insan isterse bu çağrya evet der, isterse bu çağrya hayır der. Evet derse mümin olur, hayır derse kafir olur ve insanın

mümin ve kafir olma hürriyeti vardır. Eğer bu hürriyet olmamış olsaydı vahyin hiçbir zaman mânâsı kalmazdı. Çünkü o zaman vahiy bir mecburiyet olurdu. Bu ise imanın tarifine ters düşerdi. Ama yine Kur'ân-ı Kerim bazen doğrudan, bazen dolaylı yolla şunu söylüyor: Benim senden beklediğim senin bozulmamış tabiatından beklediğim ve senin fitrattan beklediğim benim vahyime mukabelede bulunmaktadır.

Vahiy evvel emirde epistomolojik kaynaktır. Yani bilgi kaynağıdır. Yani vahiy bize bilgi verir, Kur'ân bize bilgi verir. Nitekim ilk insanın yaradılışı tablosunda da, Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Adem'e ilk verilen şeyin bilgi olduğu apaçık bir şekilde ifade buyuruluyor. Yani vahiy evvela bize birşeyleri öğretmek için vardır. Vahyin söylediği herşeyi bilmiyormuyuz biz? Hayır, bildiklerimiz var bilmediklerimiz var. Vahiy bize bildiğimiz konularda da malumat veriyor. Bulutlardan bahsediyor, yağmurdan bahsediyor, inen yağmurun cennet gibi yeryüzünü yeşerttiğinden bahsediyor. Bunlar için vahiye ihtiyaç yok, biz bunları biliyoruz. Ama vahiy bu bildiklerimizle bilmediklerimiz konusunda verdiği bilgileri birbirine rabtediyor, birbirine bağlıyor. Canlı bir bütünlük hâsil ediyor ve bütün bilgiyi sonunda insanı kurtaracak bir yola sevk ediyor. İman yoluna sevk ediyor, Allah yoluna sevk ediyor. Vahyin temel fonksiyonu budur. Vahiy bir tabiat kitabı, bir tarih kitabı değildir; tabiatın tarihten bahsediyor olsa bile. Onun esas gayesi, o konularda bize bilmediğimizi bildirmek değil, o bildiklerimizle bilmediklerimiz arasındaki bağlantıyı sağlayarak hudellinnas olma vasfını, insanlara kurtuluş yolu gösterme vasfını bildirmektir. Ayrıca vahiy, ilim söz konusu olduğunda büyük bir teşvik edici güç olarak da karşımıza çıkıyor. İslâm medeniyeti bu bakımdan bir ilim medeniyetidir aynı zamanda. Denebilirki dünyada hiç bir vahiy, hiçbir kutsal kitap, Kur'ân'ın üzerinde durduğu mânâ ve değerle ilim üzerinde durmamıştır. Bu bakımdan ben muhtelif vesilelerle söyledim, yazdım. İslâmiyetin doğuşundan kısa bir süre sonra islâm dünyasında görülen büyük fikri hareketler kelimada, felsefede, tasavvufta, ahlâkta, nazari hukukta vs. tefsirde ve hadiste etkili olmuştur. Bu büyük adımlar Kur'ân'ın vücuda getirdiği büyük zihni değişiklikten sonra vuku bulabilmiştir. Yani Kur'ân evvela ahlâkı değiştirmiştir. İnsanın gidişatını değiştirmiştir. Çünkü fiillerle ilgili olan şeylerde tesir çok daha aniden ve kısa zamanda olur. Ama fikri teessür için çok daha uzun zaman beklemek icap eder. Bu bakımdan vahyin fikri meyvelerinin bir kısmı için bir buçuk-iki asır gibi bir süreyi beklemek icap eder. Ama gerçekten islâm âleminin ve insanlığın iftihar edeceği büyük bir ilim ve fikir medeniyeti kurulmuştur. Hangi sayede? Bir çok sebep var. Ama sebeplerin başında Kur'ân geliyor. Kur'ân'ın eğittiği zihin, şekillendirdiği beyin

geliyor. Bütün bunları niçin yapıyor Kur'ân? Akıllı bir mü'min vücut bulsun diye. Akılsız mü'min olur mu? Haddi var hesabı yok. Akıllı mü'min nedir? Akıllı mü'min kendi içindeki ayeti okuyan kişidir. Bu, Kur'ân'ı Kerîm'in kendi ifadesidir. Kendi enfüsünü bilen derinliklerine inebilen insandır. Akıllı insan âfaktaki ayetleri okuyan insandır. Dış dünyadaki olayları, vak'aları bilen insandır. Akıllı mü'min, tarihe bakan ve tarihten ders çıkartan insandır ve bütün bunları topladıktan sonra amentü diyebilen. Şimdi bunları toplamıyorsa amentü diyenin amentü-sü caiz değil mi? Taklidi imana itirazım yok. Ama Kur'ân'ın istediği bu değil; ısrarla Kur'ân bu söylediğim bilgi yollarını kullanarak mü'minin akıllı olmasını istiyor. İstiyor ki mü'min, "inanıyorum çünkü başka alternatif makul değildir" desin. Hocamız Homoekonomikustan bahsetti ve ister istemez de bana Homokuranikus tabirini kullanma izni çıktı. Ekonomik adam dedi, değeri ekonomide aranan ve bulunan adam dedi. Bende diyorum ki bir de Homokuranikus vardır. Kur'ân'ın anlattığı insan, Kur'ân'ın insanı. Nedir Kur'ân'ın insanı? Evvela akıllı olan mü'mindir. Bir defa mü'mindir o baş şart. Ama akıllı olan mü'mindir. Şimdi bu mü'min, tabiat kuvvetlerinden korktuğu için Allah'a inanmıyor. Dinler tarihi genellikle dinleri böyle anlatıyor. Bu mü'min, cemiyetin, yaptırım güçlerini (müeyyidelerini) tanrılaştırdığı için Allah'a inanmıyor. Durkheim ve Durkheimciler öyle düşünüyor dinin doğuşunu. Bu mü'min anadan, babadan, akrabadan gelen bir nevroz, bir ruh hastalığı olduğu için Allah'a inanmıyor. Freud böyle söylüyor. Bu mü'min eli ayağı bağlı, dünyada adalet yok, insanlık yok, insaf yok, onun için bu ideal-leri öyle bir yere yansıtayım ki oraya kimse uzanmasın ve ben o idealle teselli bulayım diye Allah'a inanmıyor. Feuerbach öyle düşünüyor (meşhur yansıma teorisi). İnsan niye inanır. Çünkü eli kolu bağlı, projekte ediyor, bir yerlerde inşallah ahiret vardır, adalet olur, inşallah bir varlık vardır bunun hesabını sorar. Aslında yok o varlık, yok o dünya, teselli kaynağıdır. Kur'ân böyle inanmıyor, böyle inanmamızı söylemiyor. Demin söylediğim gibi Kur'ân'a göre bütün bilgilerini bir araya getir. Bütün düşünceni kullan, zihnini limon gibi sık. Başka alternatif görüyorsan, küfür alternatifi senin hürriyetindir git. Ama akıllıca düşünürsen, kalbinde maraz yoksa, aklımı bozmamışsan, fitratımı zedelememişsen göreceksin ki senin için en makul yol iman yoludur. İşte akıllı mü'min ile kastettiğim şey bu. Tabi, Kur'ân-ı Kerîm ve İslâm vahyi sadece bilgi kaynağı değil aynı zamanda değer kaynağı ve kıymet ölçütüdür. Yani bize ahlâk konusunda da bilgi veriyor. Neyin iyi neyin kötü olduğu konusunda da bilgi veriyor. Bu hususta bizimde bildiklerimiz var. Ben o konuda belli ölçüde mutezileye hak veriyorum. Yani insan akıyla bazı şeyleri

bulabilecek durumdadır. Ama herşeyi bilemiyor insan zihniyeti. Mesela Allah'a ulaşmak için dürüst olmak lazım. Ama nedir dürüstlük? Nasıl dürüst olunur? Vahiy bu konuda bize 'yol gösteriyor.

Bilgi kaynağı sâniyen, vahiy aynı zamanda bir ölçüdür dedim. Neye göre iyi neye göre kötü. Eğer vahyi kaldırırsanız, sizin iyniz farklı benim iyim farklı olabilir. Sizin size göre, benimki bana göre olabilir ki felsefedeki bunun adı göreciliktir zaten. İşte vahiy bu göreciliğin aşırı şekline en azından son veriyor. Vahye inanan bir insan, bir örnek vereyim ve örneğimden dolayı kulağınız rahatsız olursa özür diliyorum. Eğer mü'min zinanın haram olduğuna inanıyorsa o iş orada bitmiştir artık. Kimin ile, nerede, ne zaman, hangi şartlar altında zina diye sormaz. Eğer o determine edici belirleyici ölçüsü, kriteri kaldırırsanız o zaman Pirenelerin bu tarafında iyi olur öbür tarafından kötü olur diye insanoğlu konuşmaya başlar. Vahiy bizim kötümüzü izale etmez, ortadan kaldırmaz, kavram olarak o kötünün üzerine yeni eklemeler yapar derki, aynı zamanda günahı yapma bunu. Bu ayrı bir boyuttur, ayrı bir zenginliktir. Benim iyi-kötü dediğimi vahiy değiştirmiyor ona ayrı bir mânâ kazandırıyor. Dolayısıyla sevap kavramı, günah kavramı bunlar vahiy açısından bakıldığında son derece önemlidir. Bunları kaldırırsanız iyilerle kötülerle iktifa edeceğimizi zannetmiyorum. Bu konuda gerçekçi olmak lazım. Yine bir örnek vereyim. Biyolojik seviyede bir insanı öldürmekle bir maymunu öldürmek arasında hiçbir fark yoktur. Aslında zaten bir çokları da insanı tarif ederken tüysüz maymun diyor. Ha tüylüsünü öldürmüştünüz, ha tüysüzünü fazla bir fark olacağını sanmıyorum. Ahlâka geldiğiniz zaman ahlâk der ki yok bu olmaz. İnsan iyi bir varlıktır, değerli bir varlıktır. Onu öldürme der ama oda orada kahr. Vahye geldiğiniz zaman vahy size derki: insan kutsal bir varlıktır. Çünkü onda ilâhi bir ruh vardır. Ona ilâhi ruh nebedilmiştir. Mânâsı her ne ise ruhun, orası ayrı. Ama insan Allah'la irtibatı olan bir varlıktır. O halde vahiy diyor ki: bir insanı haksız yere öldürürsen bütün insanlığı öldürmüş demeksin. Bir hayatı da kurtarırsan -mealen geniş olarak söylüyorum- bütün insanlığı da kurtarmış olursun. İşte insan hayatına kutsiyeti getiren, vahiydir. Vahyi kaldırırsanız kutsallıktan bahsedemeyiz. Şimdi ne zararı var bunun merak ediyorum. Yani iynin kötünün üzerine bir de vahyi getirmekle insan niye tuhaf şeylere inanıyor olsun, insan kafa itibarıyla gerilere gidiyor olsun?

Bir varlığı ahlâklı kılmak için her çareye başvuruyoruz. Hipnotizma ediyoruz, ilaç veriyoruz. Ama bu tarafta hazır bir reçete var onu tatbiki koyduğumuz zaman insanoğlu suçuluk yada buculuk adına tuhaf bir

itirazda bulunuyor. Kaldı ki birşeyi daha itiraf etmek lazım. Hepimizin hayatında bilmek ile yapmak, bilmek ile olmak arasında binlerce km. vardır. Nice şeyleri biliriz ki iyidir ama yapmayız. Nice şeyler hakkında bilgimiz vardır, biliriz ki kötüdür, ama yaparız. Demek ki iyi ile kötünün bilgisi iyi adam kötü adam olmak için yeterli değil. Dolayısıyla iyi olduğunu bile bile yapmadığımız fiiller vardır. İşte vahy bu mesafeyi kısaltıyor. Vahy Allah sevgisinden bahsediyor, vahy evrenselleştiriyor, vahy ölümden sonra bir kapı açıyor. Madem ki bunu böyle biliyorum, o halde böyle olmalıyım. Önemli olan neyin iyi neyin kötü olduğunu bilmek değil, iyi olmaktır, kötü olmamaktır. Bu bakımdan vahyin exsiztanstiyel bir boyutu var. Var oluşuyla, ölüm kalımıyla insanın ilgili bir boyutu vardır. Bu boyutu insan hayatından çıkardınız mı (ki biraz sonra söyleyeceğim, büyük ölçüde çıkartmış modern insan), büyük felaketlerin eşğine geliriz. Vahyle günümüz insanı arasında epeyce engelin bulunduğunu söylememe izin veriniz. Şiirlerde bile bunu görmek beni bir bakıma hayrete düşürdü. En son okunan güzel şiirin son kısmına baktarsanız, nereden nereye geldik, nasıldık, nasıl olduk, niye böyle olduk diye bir yakınma vardır. Epeyce tablolar tersine çevrilmiş, iyiler kötü olmuş, kötüler iyi olmuş. Hakim, mahkum, mahkum ise hakim olmuş di-yordu. Dolayısıyla bu neden ileri geliyor. Bir yerde ırmağın kaynağı ile insan arasına engeller girmiş. Yağmur bulutu ile insanlar arasında engeller var. Niye engel girmiş, engeli kimler sokmuş. Engeller o kadar çoktu ki hepsini saymama imkan yok. Ben sadece bir ikisine satırbaşlarıyla temas edeceğim. Bana sorarsanız vahyle insan arasındaki en büyük engel vahyin bizzat kendi yorumudur. Vahyin tefsiri. İnsanoğlu vahyi anlamak zorundadır. Eğer vahyi hayatına getirecekse vahyi anlamadan, yorumlamadan yapamaz bunu. Kitap, kitap olarak oradadır, benim hayatıma girebilmesi için bir takım zihinlerin oradan neyin kastedildiğini bana anlatması lazım. İşte bu anlatılanlar bu yorumlar, bazan o kadar çok, o kadar çeşit olur ki bu da cins kafaların çokluğundan ileri geliyor. Mesela islâm tefekkürünün doğuşunun ilk dönemlerine bir geri gidiniz. Allah'ım, yorum çokluğundan dolayı başınız döner. Yüzlerce müfessir, yüzlerce sūfi, yüzlerce filozof kendi açısından yorumluyor vahyi. Bir vahiy zenginliği ki sormayın. Vahiy yorumu o kadar zengin ki siyasi istikrarın dahi vücut bulmasına mani oluyor. Bir takım sosyal ve siyasal çalkantıların geri plândaki sebebi, vahiy hakkında takınılan birbirinden çok farklı tutumlar oluyor. Zamanla bu vahiylerin bir kısmı eleniyor, bir kısmı hüsn-ü kabul görüyor. Ama bir döneme geliniyor, bazı vahiyler normatif bir vaziyet kazanıyor. Kural koyucu, bağlayıcı bir vaziyet kazanıyor. Artık vahyin kendisi değil de, vahyin belli yorumları

ön plânda oluyor. Artık vahyin kendisi okunmuyor da vahyin üstüne yazılmış eserler okunuyor. Bunun kötü bir tarafı yok. Ama bağlayıcı olan, vahyin kendisi değil de insan zihninin ürünü olan vahyin yorumu ise, o zaman yorum, vahiyle insan arasına giriyor ve bana sorarsanız bugün bile islâm âleminin en büyük problemi budur. Yani insanla Allah arasına engel gibi girebiliyor. Kur'ân'ın anlattığı din değil, tarihin seyri içinde, biraz da bizim yaşamamızla oluşan tarihi din, eprik din, müesseseseleşmiş din, ne dersiniz diyin, O, vahiy kaynağıyla bizim aramıza giriyor. Bundan kurtulmanın yolu bellidir. Eğer vahy benim hayatıma girecekse her sabah yeniden mümin olacak değilim. Ama nesil Kur'ân'ı anlamak zorundadır. Zemaşşeri, elbette büyük insandır ama kimse 21. yüzyılın problemlerini onun tefsiri ile çözmeye kalkışamaz. Kimse Taber'inin tefsiriyle çözmeye kalkışamaz. Kur'ân'ı anlamak zorundayım. Çünkü benim dertlerim Zemaşşeri'nin yaşadığı toplumun dertleri değil. İşte bu hususta birşeyler yapılabilir.

Muhterem D.İ.Başkanımız potansiyel dedi. (Ondan daha güzel tabir bulunamaz) bir potansiyel vardır dedi. Yani henüz aktüel demek değildir bu. Yani bir güç var, bir güç var da, bu güç fiili halde değil. Hakikaten bu potansiyelin, sayın reisimizin işaret buyurdukları bu potansiyelin bilfiil hale gelmesi için, islâm dünyasında biraz cesur olmamız gerekiyor. Müslümanlara rağmen cesur olmamız gerekiyor. Yani bir yerde farklı birşey söylediniz mi, ne müşrikliğiniz kalır, ne zındıklığınız kalır. Tarih boyuncada böyle gelmiştir. Bunları göğüslemeden bir yere varılamaz. O halde hata etsek de düşünmek zorundayız. Çünkü Kur'ân bize düşünmeyi emrediyor. Hata edebiliriz, müçtehit değilim ki yarım sevap gelsin, bir sevap gelsin. O ayrı. Mütçehit olmasam da düşünmek zorundayım. Düşünmek için 66 tane şart öne sürmeye gerek yoktur. Herkes kendi kapasitesinde düşünmek ve herkes kendi ölçüleri, gücü, vüsâtı nisbetinde Kur'ân'ın insanı olmak zorundadır. Bu bakımdan elbette ben de onun içendeyim ve ben de onun gereklerini yerine getiriyorum. Ama birtek şeyi söylememe lüften izin veriniz. Müesseseseleşmiş dinimizin hepsinin Kur'ân'a uyduğu gibi bir zanna kapılmayınız. Yaşadığımız dini hayatın bir kısmı vahye uymuyor. O halde yeniden düşünmek lazım gelir derken, meselenin temelinde özünde işte bu endişe yatıyor. Daha başka yorum kısırlığı, kuruluş dönemlerinin tam zıddı özellikle yeni çağlara geçerken islâm dünyasında da bu sefer bir yorum kıtlığı oldu. Bunun önemli sebepleri var. Sebeplerinden biri, bizim selefimiz, büyüklerimiz maşallah o kadar derin ve çok düşündüler ki, bize fazla yer bırakmadılar. İslâm kültürünün zenginliği burdan geliyor ve ben bunda samimiyim. Biz bugün onların bildiklerinin binde birini dahi

bilemiyoruz. Bu bakımdan durup dururken Kur'an tefekkürü üzerine, vahiy üzerine bir tek çivi çakılmamıştır demek safdilliktir, öyle birşey olmaz. Kur'an tefekkürü üzerine binlerce çivi çakılmış ve çakılıyor. Ama netice itibarıyla normatif bir karakter kazanınca bazı vahiyler esas alınıyor ve neticede bu sefer bir yorum donukluğuna gidiyor insanlığı ve yorum donukluğu ile, malesef bilimin, teknolojinin ön planda olduğu bir kültürle temasa geldik. Batı kültürü. Bakınız bizden önce de yabancı kültürlerle, tefekkürlerle temasa geçen büyüklerimiz oldu. Felsefe de var bu, kelam da var bu, tasavvufta var bu. Ama onlar bu yeni gelenlerle baştamesini bildiler. Çünkü kafaları zengin idi. Bizim kafamız o kadar zengin olmadığı için bu yorumları, gelen tefsirleri bu akıl eden yeni bilgiyi ve teknolojiyi nasıl bir istikamette kullanacağımıza karar veremedik. Bu bakımdan kimse gocunmasın islâm adına bilim ve teknoloji hakkında söylediklerimizin çoğu o dönemde yanlış idi. Hatta bizi nereye götüreceğini de bilmiyorduk. En samimi niyetle söylenen şeyler bile yeterli değildi. Merhum M.Akif "alınız ilmini garbın, alınız sanatını" diyor. Hakikaten çok güzel, çok güzel de acaba garbın ilmini ve sanatını alırsak, hayatımıza tatbik edersek bazı şeyler doğar mı, doğmaz mı, o gün için pek fazla problem olmadı. Ama bugün için artık o bir problemdir. Dolayısıyla ne oldu o zaman, batıdan gelen bilgiyi vahiy zemini üzerinde değerlendiremedik, iyisini kötüsünü ayıklayamadık, daha da kötüsü bir bilim kültürü, politikası oluşturmamıştık. Bilim her yerde bilimdir. Eğer bilimden kasıt suyun iki hidrojen bir oksijenden meydana geldiği ise. Ama bilim sadece bu değil. İlim faaliyet sadece bu değil. Bir kültürü var, bir atmosferi var, bir çevresi var. Geldiği zaman onunla birlikte geliyor. İlim politikası dediğimiz o. Fizik her yerde aynı fiziktir. Müslüman fiziği, hristiyan fiziği, yahudi fiziği olmaz. Olur diyenler varsa cahilliklerinden söylüyorlar. Ama müslümanın ilim politikası öbüründen farklı olur. Bilim anlayışı farklı olur, bilimin hayata tatbiki farklı olur. Çünkü burada değerler için içine girer. Ben bilimi alacağım, bilimin sonuçlarını alacağım ama bilim politikama vahyin değerlerini enjekte edeceğim, eğer enjekte etmezsem ne olur? O zaman çok çeşitli kafalarda çok çeşitli insanlar olur. Bunlardan bir kısmı vardır ki kafalarının bir tarafına ilmi koyar, bir tarafına da dini koyar ama onlar hiç birbirine değmez maşallah. Bir bakarsın bu tarafta büyük bir bilim adamı. Dine gelince en irasyonel adam. Çocukca şeylere inanır, akıl almaz şeyleri din diye kabul eder. Türkiye'de çok, her tarafta da çok. Yahutta ne olur? Bilim de bilim der ve zanneder ki, bilim dinin rolünü oynar ve bilim dinin irşad gücünü üzerine alır. O zaman da bilimsellik dediğimiz, fiyontizm dedikleri şey doğuyor ve bilim kendi mahallinden çıkartılıp başka bir yere yerleş-

tiriliyor. Yahutta ne oluyor? Farklı bir durum ortaya çıkıyor, O zaman da atom bombası Kur'ân'da, Firavun nesli Kur'ân'da, Kur'ân'da herşeyi arama sevdası çıkıyor ki sanki atom bombası olursa islâm vahyinin değeri çok büyük olacakmış gibi. Bu da ayrı bir alternatif. Bunun temelinde ne var. Vahyi, temelinde ve zengin bir biçimde anlayıp yorumlamama meselesi var. Şimdi bütün bunlar toplana toplana ne oluyor. Bir epistomolojik reaksiyolojik kriz diyoruz. Yani bilgi anlayışından bir kriz ortaya çıkıyor ve ahlâk anlayışında bir kriz ortaya çıkıyor. Zannediyorum ki bu günkü insanın, modern insanın, çağdaş insanın en büyük bunalımı burdan kaynaklanıyor. Bir bilgi krizi içerisinde ve bir değer krizi içerisinde, işin kötüsü, bilgisini değere bağlamıyor. Bilgi üret de üret, iyi teknoloji üret de üret. İyi, ama bu bilgi ve teknoloji bir delinin eline geçerse. Yüzbinlercesi var o delillerden ortalıkda. Ya onlardan birinin eline geçerse o zaman ne olur? Bilgi ve teknoloji, şeytanın ümmetinin silahı olur. Muhammedin ümmetinin değil. Bilgi hususunda şeytanın hiç eksikliği yok. Teknolojisi de var, çünkü ikmalî bol. Hileleri biliyor. Mesele bilim ve teknolojinin çokluğu değil, elbette çokluğunun kıymeti var. Ama mesele, o bilim ve teknolojiyi, hayata tatbik edebilecekler misiniz? Bilgi politikanızı kültürünüzü ona göre oluşturabilecek misiniz? Oluşturamadığınız zaman ciddi krizler doğar ve bu krizin nihai şekli pedagojik krizdir diyoruz. Yani bizim eğitim ve öğretim hayatımıza intikal eden krizdir.

Şimdi bunları anlamazsak ne olur, yeniden düşünmezsek ne olur. O zaman akılsızca söylenen bir sürü şey akıllıca söylenmiş gibi zannedilir. Bir bakarsınız din hakkında öyle bir konuşma olur ki, konuşmaların en akılsızıdır, ama millet peşine düşer gider. Niye? Çünkü neyin iyi neyin doğru olduğunu ilim seviyesinde öğretmiyorsunuz. S.Hayri Bolay Bey'le bir televizyon programımız oldu, orada da söyledim. İnsan sadece düşünen bir varlık değil, duyan bir varlıktır. İşte arkadaşlarımızın okuduğu şiirler o duygu yanımıza hitap ediyor. Ama şiirle dünyayı fethedemezsiniz. Hayatta onun yerini bileceksiniz, takdir edeceksiniz teşvik edeceksiniz, ama bileceksiniz ki şiirin anlattığı Hz. Muhammed, tarihin anlattığı Hz. Muhammed değil. Farklı mı? Evet farklı. Bunun en güzel örneğini, en canlı örneğini merhum Süleyman Çelebi vermiştir. Mevlüt bahsinde ve Miraç bahsinde anlatılanları tarihi vaka gibi düşünemeyiz. Onların çoğu olmuş vakalar değil. Onlar Hz. Muhammed'e gönülden bağlı bir insanın duygularıdır, şiiridir. Yoksa, bir avuç toprağa minnet mi ettin şeklini olduğu gibi alırsanız o zaman insanın kutsallığından bahsetmeniz zor olur. Eğer hakikaten "indiler gökten melekler saf saf" derken, bilemiyorum mübarek anneleri gördü mü? Ama bunların hepsi güzel şeyler, bakınız güzel şeyler diyorum. Altını çizmek isterim güzelin.

Bu bakımdan Diyanet Vakfımız'ın bu ciddi teşebbüsününün san'at yanında, şiir yanında, ilmi de ihtiva etmesi ve hatta git gide o tarafa daha fazla ağırlık vermesini ben şahsen arzu ediyorum. Çünkü eğer peygamber Hz. Muhammed üsve-i hasene olacaksa, ki olması gerekir. Eğer o rahmeten lil âlemin ise, ki öyledir. O zaman onun beşeri ölçüler içerisinde bana anlatılması lazım. Mevlid'in anlattığı yüce peygamber örnek olamaz. Hiç kimse yetişemez ki onun hiç bir fiiline. O, yücelerde, onu ulaşamazsınız. Özellikle bazı mutasavvıflarımızın nübüvevet nazariyelerini bilirsiniz. Yani orada öyle bir rasulullah tablosu çiziliyor ki O, onun aşkıdır, muhabbetidir ve güzel bir tabludur, asacaksınız ama bileceksiniz ki nasıl yaşadı, neler yaptı, nasıl başardı, insanlığa neler getirdi bunları kat'i bilgiler içerisinde öğretmek ve sunmak zorundayız. Ancak o zaman sizin gibi bir insanın mânâsı anlaşılır. Ancak o zaman ben onun gibi olmaya çalışırım. O olamam ben, ama onu örnek almaya çalışırım. Eğer örnek alamayacağım kadar çizgilerin ötesinde ise, artık o örnek olmaktan çıkar. Dolayısıyla tarihi, Hz. Peygamber'i, zannettiğimiz gibi bilmiyoruz. Sanıldığı gibi her yönüyle bilmiyoruz. Yeniden etüd edilmeye, yeniden çalışılmaya şiddetle ihtiyaç duyulan bir konudur. Yanlış anlaşılınca ne olur? Bir sürü fikir karışıklığı olur. Bir örnekle son vereceğim, çarpıcı bir örnek.

Üç ay kadar önce, siyasal bilimlerde ve siyasal etkinlikte çok ünlü olan bir adamımız yazdığı bir yazıda şöyle diyordu: "Eğer dini dünya görüşüne sahip iseniz, demokrat olamazsınız." Çok çarpıcı bir cümle. Yani ya müslüman olacaksınız ya da demokrat olacaksınız. Öyle, iki karpuzu iki koltuk altında taşımak mümkün değil. İlk bakışta çarpıcı gibi geliyor. İzah tarzı şu: (Vahiy anlamının ve yorumlamanın, önemini vurgulamak için söylüyorum.) Diyor ki vahiy neye dayanır? din neye dayanır? Egemenlik kayıtsız şartsız Allah'ındır der. Demokrasi ne der, hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. Şimdi bu ikisini nasıl yan yana getireceksiniz. İlk bakışta hakikaten getiremezsiniz? Ama acaba mesele böyle mi? Yani genç insanları ya demokrat olacaksın ya da dindar olacaksın diye bir alternatifle karşı karşıya bırakırsanız işleri çok zor olur. Birilerinin Allah'ın iradesi mefhumunu vahye göre anlatması lazım. Bir defa kozmolojik planda düşünüp demesi lazım ki, ne yaparsan yap, Allah'ın hakimiyetinden dışarı çıkamazsın. Çünkü Allah zaten Hakîm. Ne yapıyorsan yap. Demokrat olsan da Allah'ın hakimiyeti altındasın, meşrutiyetçi de olsan değişmez bir şey. Bir defa bu büyük planda netice değişmiyor. Allah ne diyor, vahiy ne diyor ya o olacaksın, ya o olacaksın. Vahiy diyor ki akıllı bir mü'min olacaksın. Ahlâklı bir insan olacaksın, ahlâka dayalı bir içtimai nizam kuracaksın ve sosyal adaleti gerçekleştirmek ile mü-

kellef bir devlet yapısı oluşturacaksın. Vahyin söylediği bu benim anlayabildiğim kadarıyla. Şimdi bunun neresi demokrasiyle sürtüşüyor. Neresi halkın egemenliğiyle, halkın hakimiyetiyle çatışır. Hiçbir yeri. Ama sen kalkarda dersin; Ben dini inanca yer vermeyen bir model geliştireceğim. Öyle bir model geliştireceğim ki orada zina olmasın bunların hepsi kalksın, insanlar bunlara gülsünler ve ben bunlarla ilgili bir yaşama teşkiline gireceğim, kanun yapacağım ve çıkaracağım. O zaman Allah ile başın dertte. Doğru, o zaman ya Allah'ın dediği olacak ya senin dediğin olacak. Durup dururken vahiyle insan iradesi karşı karşıya gelmez. Çünkü vahyin sahibi olan Allah, bilgisi eksik bir komutan mı ki bilmediği şeyi bana yap desin. Vahyin sahibi olan Allah, kudretinde eksikliği olan bir varlık mı ki beni şu yöne değil de bu yöne teşvik etsin. Öyleyse insan-insan ilişkisiyle, insan-Allah ilişkisini birbirine karıştırdığımız için ve vahyi herhangi bir bilgi kaynağı olarak anlatmaya çalıştığımız için bu söylediğim tuhaf şeyler doğuyor. İşin tuhafı müslümanların bir kısmı da böyle inanıyor. Mesela kendilerinin siyasi bilince ulaştığını sanan bazıları da aynı cümleyi söylüyorlar. Diyorlar ki, egemenlik ya Allah'ındır ya milletindir, demokrasi olmaz. Niye çünkü onlara göre eğer sen dersin ki şimdi dört hanımla evlenmenin zamanımı. Vahye karşı geliyorsun, bu olmaz. Böyle düşünenler var. Basidi icra ediyorum ama netice gelip düğümleniyor.

İşte, bütün bunların üstesinden gelebilmek için, başta İlahiyat Fakültelerimiz, bizler, hocalarım ve D.İ.B.liğimiz ve ilgili kuruluşların tamamı cesur olmalı. Diyanet İşleri Başkanlığından çok biz cesur olacağız. Çünkü onlar birinci derecede, tatbikat ile meşguller. Cesur olacağız, vahyi yeniden anlamaya, yeniden yorumlamaya ve vahiy üzerine kurulu bir dini tefekkür oluşturmaya mecburuz. Ya bunu yaparız, istikbal bizim olur. Ya bunu yapamayız, din ileride sadece bir kültür unsuru olur, bir duygu bağlılığı olur ve onun ötesinde insan hayatını bir inkılabı sokan, onu değiştiren ve tarihi değiştiren bir kudret olmaktan çıkar.